

Мотлях Олександр,

доктор юридичних наук, професор,

*головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем управління правоохоронною діяльністю та її психологічного супроводження
Національна академія внутрішніх справ*

ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВ ПСИХОЛОГІЇ У ПОЛІГРАФОЛОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Як відомо поліграфологія є міждисциплінарною наукою про науково-методичні основи, технічні, організаційні та правові умови проведення психофізіологічного дослідження осіб із застосуванням поліграфа з метою перевірки інформаційного стану уявних (ідеальних) слідів відображень, пов'язаних з конкретними подіями, фактами і обставинами, що відносяться до сфери кримінального чи іншого судочинства, оперативно-розшукової, трудової, службової та комерційної діяльності. Утворилася ця наука на перетині кількох природничих, технічних, медичних і правових наук, а саме: медицини, психології, психофізіології, кібернетики, інформатики, автоматики і телемеханіки, біомеханіки та ін. [1, с.13].

Не зважаючи на множинність різнобічних наук, які сформували її основу, ключову роль у ній відіграє наука психологія. Це обґрунтовується тим, що психологія (від грец. *ψυχή (psyché)* – душа, дух; *λόγος (logos)* – вчення, наука) – наука, яка вивчає психічні явища (мислення, почуття, волю) та поведінку людини, пояснення яких знаходяться в цих явищах [2].

Сама ж по собі процедура проведення дослідження із застосуванням поліграфа орієнтована на прояв психологічних реакцій людини на запропоновані їй спеціалістом-поліграфологом психологічні тести (стимули). Однак потрібно розуміти, що вони є умовно психологічними, оскільки мають власну специфіку структури побудови і технологію їх задавання поліграфологом. Тому, правильніше було б говорити про психодіагностику як галузь психології, яка вивчає способи розпізнавання й вимірювання індивідуально-психологічних особливостей людини (властивостей особистості та особливостей інтелекту), теорію й практику визначення психологічного діагнозу. А якщо ж ще точніше, то про психометрику, котра слугує основою психодіагностики і вивчає кількісні вимірювання індивідуально-психологічних особливостей станів індивідів за допомогою методів психодіагностики [1, с.39].

Однак на цьому взаємозв'язок основ психології з поліграфологією не закінчується, а навпаки тільки розпочинається, і це полягає в наступному.

По-перше, у запозиченні психологічних підходів до комунікативного спілкування поліграфолога з досліджуваною особою під час проведення такого тестування. Для поліграфологічної сфери діяльності правильно вибудована комунікація слугує запорукою успішно реалізованого заходу. Саме психологічні

знання та вміння їх використовувати забезпечують основу для якісного проведення спеціалістом-поліграфологом передтестової, міжтестової та післятестової бесіди з потенційним кандидатом на дослідження під час його участі у такій процедурі. Комунікація, одним із основоположних видів якої є спілкування, дає можливість встановити психологічний контакт з досліджуваною особою, пізнати її сутність і внутрішнє налаштування. Доброзичливий тон, ввічлива та стримана поведінка, вміння вислухати опонента, манера бути зосередженим і проявляти уважність слугує ключем до успіху в роботі поліграфолога. Зрозуміло, що не зовсім просто дотримуватися морально-етичних правил, особливо коли досліджувана особа проявляє зневагу до поліграфолога і до виконуваної ним специфічної процедури. Не зовсім легко і стримувати себе, коли особа є причетною до вчинення протиправного діяння і викликає відразу чи неприязнь до себе, однак ігнорування встановлених правил для такої процедури обов'язково призведе до негативних наслідків, а для поліграфолога – це неприпустимо у його професійній діяльності [3].

По-друге, взаємозв'язок основ психології з поліграфологією проявляється у використанні певних (корисних) психологічних прийомів, технік і методів впливу на потенційно досліджувану особу, з використанням способів переконання, навіювання, наслідування тощо. Відтак, прийом переконання діє як спосіб впливу і дає можливість поліграфологу звернутися до свідомості та почуттів кандидата на поліграфологічне дослідження, особливо у формулюванні повноти, точності й об'єктивності наданої особою інформації. Спосіб навіювання спрацьовує у формі психологічного впливу поліграфолога на досліджувану особу у вигляді некритичного сприйняття нею висловлених думок щодо фактів, які потребують перевірки. Використання прийому наслідування забезпечує поліграфологу розширений простір для дослідження специфічної форми поведінки людини у відтворенні нею відповідної інформації, яка потребує перевірки і встановлення.

Використання корисних психологічних прийомів і технік назагал дає можливість поліграфологу всебічно пізнати досліджувану особу, її налаштування на процедуру дослідження, проявлення щирості намірів і дій, чи навпаки спотворення отриманих результатів. На їх основі в подальшому поліграфолог використовує ті чи інші методики впливу. Одні з них будуть направлені на погашення хвилювання, яке в обов'язковому порядку проявлятиметься в досліджуваній особі під час виконання такої процедури. Інші – на попередження у застосуванні особою певних видів і способів протидії дослідженню. Цільова направленість методик впливу забезпечує поліграфологу стабільність у процедурі проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа.

По-третє, взаємозв'язок основ психології з поліграфологією у вигляді відповідного запозичення, яке відбувається у формі запровадженого поліграфологом своєрідного тактичного прийому як найдоцільнішої лінії

поведінки, або ж найраціональнішого способу дії під час проведення поліграфологічного дослідження. Цей прийом завжди присутній при такій процедурі специфічної діяльності. Потрібно зазначити, що він є індивідуальним і залежить від конкретної ситуації, що складається під час проведення дослідження, а також інших об'єктивних і суб'єктивних чинників. Однак використання тактичного прийому поліграфолога не варто сплутувати з психологічним тиском, якому притаманна особливість здійснення пливу і не тільки на вчинки, чи дії людини, але й спосіб її мислення. Поліграфолог у процесі комунікативного спілкування не нав'язує свою думку досліджуваній особі, а намагається скорегувати її розповіді у правильне русло з тим, щоб людина змогла максимально розкрити себе у своїх же усних повідомленнях і відповідях на запитання. У контексті розгляду цього питання хочемо ще раз повернутися до прикладу корисних психологічних прийомів, зокрема психологічного впливу на досліджувану особу через форму спілкування. У своїй професійній діяльності поліграфолог використовує прийоми: опису, постановки навідних питань, отримання пояснень і розумінь тих чи інших категорій досліджуваною особою. Це дає йому можливість сформулювати загальний рівень знань досліджуваної особи, а також вміння її підтримувати на належному рівні комунікацію щодо питань предмету ініційованого замовником дослідження. І саме з цього має проявлятися професійна майстерність спеціаліста поліграфа, який засвоїв основи знань психології і вмів ними повною мірою користуватися. З викладеного вище випливає, що поліграфолог, незалежно від попередньо здобутої ним вищої освіти (психолога, медика, юриста тощо) та освітнього рівня (бакалавр, магістр або ж прирівненого до них рівня спеціаліст), має обов'язково розумітися на тонкощах знань психології. Ці знання і навички він повинен належним чином отримати під час цільового навчання на поліграфолога. Без основ психологічних знань не може бути професійного поліграфолога. Оволодіти технологією поліграфологічного процесу – це лише частина професійної майстерності спеціаліста цього профілю діяльності, а вміння правильно і кваліфіковано вибудовувати увесь комплекс такої діяльності – зовсім інша. Тому, під час підготовки спеціалістів у галузі поліграфології, профільними школами має бути максимально приділено уваги вивченню і засвоєнню основ психології, бо тільки це забезпечить в подальшому можливість якісного виконання завдання висококваліфікованим поліграфологом.

Список використаних джерел:

1. Мотлях О.І. Поліграфологія. Підручник . К.: Освіта України, 2022. 550 с. ISBN 978-617-8077-08-2
2. Wikipedia <https://uk.wikipedia.org/wiki/Психологія>
3. Мотлях О.І., Куценко Д.В. Професійна компетентність поліграфолога [Текст]: метод. посіб. /Мотлях О.І., Куценко Д.В. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2023. 71 с.